

Spoločné odlišné stanovisko
sudcov Libora Duľa, Ladislava Duditša, Miroslava Duriša a sudkyne Jany Laššákovej
k uzneseniu č. k. PL. ÚS 9/2023-40 z 27. júna 2023

1. V súlade s § 67 ods. 1 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) pripájame k uzneseniu pléna ústavného súdu č. k. PL. ÚS 9/2023-40 z 27. júna 2023 (ďalej len „oponované uznesenie“) svoje odlišné stanovisko, ktoré sa týka jeho výroku aj odôvodnenia.

2. Plénum ústavného súdu oponovaným uznesením prijalo na ďalšie konanie návrh Okresného súdu Bratislava IV (v súčasnosti Mestského súdu Bratislava I) na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) v časti namietaného nesúladu § 172 ods. 2 Trestného zákona v znení účinnom do 30. apríla 2022 v časti „... na desať až pätnásť rokov...“ s čl. 1 ods. 1, čl. 12 ods. 1, čl. 13 ods. 4, čl. 16 ods. 2, čl. 17 ods. 1, 2, čl. 50 ods. 1, čl. 141 ods. 1 ústavy a čl. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (bod 1 výroku oponovaného uznesenia) a vo zvyšnej časti týkajúcej sa súladnosti napadnutého ustanovenia Trestného zákona s čl. 49 ods. 3 Charty základných práv Európskej únie (ďalej len „charta“) návrh odmietlo (bod 2 výroku oponovaného uznesenia).

A. Primárny záver – podstata

3. Dôvodom odlišného stanoviska je, že prijatie návrhu na ďalšie konanie musí vyvolať možnosť (aj) vyhovieť podanému návrhu podľa jeho tzv. petitu. K tomu sa v prípade návrhu všeobecného súdu musí pridružiť využiteľnosť zmeny právneho stavu (napadnutého právneho predpisu) generovanej (v prípade vyhovieť návrhu) derogačným nálezom ústavného súdu pre rozhodnutie navrhovateľa v ním prerušenom konaní (v tom spočíva požiadavka prejudiciality vyplývajúca z čl. 144 ods. 2 ústavy).

4. V konkrétnom prípade však, ak by sa návrhu vyhovel, rozhodnutie súdu v trestnom konaní bude rovnaké ako v prípade nevyhovieť návrhu (nemá právny priestor byť odlišné).

5. Jednak je navrhnuté vyslovenie ústavného nesúladu už legislatívne zmeneného ustanovenia, ktoré v dôsledku toho nie je platné ani účinné, a preto nemôžu nastať účinky podľa čl. 125 ods. 3 ústavy (§ 91 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde).

6. Napadnuté ustanovenie teda nemožno v znení dotknutom podaným návrhom zrušiť ani ho nemožno oproti tomuto zneniu zmeniť, lebo už bolo pred podaním návrhu zmenené zákonodarcom. Stále však pôjde o zákon, ktorý bol účinný v čase spáchania činu podľa čl. 50 ods. 6 ústavy (§ 2 ods. 1 Trestného zákona), a odsudzujúci rozsudok len deklaruje spáchanie tohto činu v určitom časovom momente podľa vtedy účinnej zákonnej úpravy. K alternatívnomu posúdeniu trestnosti činu a uloženiu trestu (nie podľa zákona účinného

v čase spáchania činu) môže dôjsť len vtedy, ak by neskoršia verzia zákonnej úpravy bola pre páchatel'a priaznivejšia (účinky spätného posúdenia nazývané retroaktivitou). To v posudzovanom prípade pri neskôr (a stále) účinnom znení zákona absentuje (pôjde o rovnakú trestnú sadzbu v rozpätí desiatich až pätnástich rokov, čo konštatuje aj samotný návrh). Ide teda aj v aspekte popísanom v tomto bode o „bludný kruh“ pre akékoľvek rozhodovanie v trestnom konaní, pričom kontextuálne tak vyznieva aj uznesenie o prijatí veci na ďalšie konanie.

7. Ide pritom o účinky (body 5 a 6 tohto odlišného stanoviska) kogentne ustanovené ústavou a v nadväznosti na ústavu zákonom, ktoré nastanú automaticky. Ústavný súd síce môže v derogačnom náleze jeho účinky komentovať, svojím rozhodnutím ich však neurčuje. Preto môže byť riešenie predmetných otázok po prijatí veci na ďalšie konanie nanajvýš predmetom „improvizácie“ ústavného súdu (v prípade náchylnosti vyhovieť návrhu).

8. Aktuálne účinné znenie zákona (ktoré by, naopak, bolo „zasiahnuteľné“ podľa skôr označených kritérií) návrhom napadnuté nie je. V prípade derogačného nálezu ústavného súdu zasahujúceho súčasne účinné znenie zákona by pritom modifikovaná verzia dotknutého ustanovenia (jeho sankčnej časti) nadobudla aplikačnú relevanciu práve na základe čl. 50 ods. 6 ústavy (§ 2 ods. 1 Trestného zákona), keďže by bola pre páchatel'a (naj)priaznivejšia. Takto orientovaným návrhom (zameraným na aplikačný pohľad po vyhovení návrhu) by bola splnená požiadavka prejudiciality a takto mal navrhovateľ postupovať. Preto mal byť jeho návrh v posudzovanej podobe odmietnutý (pre nesplnenie podmienky prejudiciality) ako podaný zjavne neoprávnenou osobou podľa § 56 ods. 2 písm. f) zákona o ústavnom súde, čo by nevylučovalo opätovné podanie návrhu v skôr popísanej optimálnej podobe.

B. K použitiu európskeho práva

9. Bez ohľadu na predchádzajúce úvahy s primárnou relevanciou pre podstatu rozhodovania oponovaným uznesením je navyše potrebné uviesť, že z hľadiska tzv. referenčných noriem, teda pokiaľ ide o časť týkajúcu sa odmietnutia návrhu ako podaného zjavne neoprávnenou osobou z dôvodu priameho presadzovania európskeho práva všeobecným súdom, platia nasledujúce skutočnosti: charta sa používa len pri výkone práva Európskej únie (čl. 51 charty – rozsah pôsobnosti), teda vo vzťahu k inému právne záväznému aktu Európskej únie (nie sama osebe bez vecného vymedzenia predmetu chartou „podporovanej“ právnej regulácie iným právne záväzným aktom Európskej únie). V nadväznosti na to sa priame presadzovanie európskeho práva, ako ho má na mysli judikatúra Súdneho dvora Európskej únie (ďalej len „súdny dvor“), vzťahuje len na tie právne záväzné akty európskej únie, ktoré sú priamo aplikovateľné z dôvodu všeobecnej záväznosti a priamej uplatniteľnosti vo všetkých členských štátoch (čl. 288 ods. 2 a 4 Zmluvy o fungovaní Európskej únie). To potom sprostredkované platí aj vo vzťahu k použitiu charty k takým predpisom. Ide totiž o nesúlad s európskym právom, ktoré nemusí byť implementované, v dôsledku čoho zistený nesúlad môže a má byť riešený aplikačne – priamym presadením európskeho práva. Z hľadiska ústavy ide v prípade priamej aplikovateľnosti o prvý z dvoch okruhov právne záväzných aktov Európskej únie uvedených v čl. 7 ods. 2 ústavy (v druhej vete), pre ktoré je ustanovená prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky.

10. Rámcové rozhodnutie (už nevydávaný druh predpisu) označené v podanom návrhu však patrí do druhého okruhu právne záväzných aktov Európskej únie uvedených v čl. 7 ods. 2 ústavy (v tretej vete), ktoré si vyžadujú implementáciu vnútroštátnym právnym predpisom (čl. 288 ods. 3 Zmluvy o fungovaní Európskej únie). Tieto akty sa nepresadzujú oproti vnútroštátnemu právu (v prípade vzájomného nesúladu s predpismi, ktoré ich implementujú, prípadne s inými predpismi) rozhodovacou činnosťou súdov priamo (okrem judikatúrne definovaných výnimiek nemeniacich podstatu princípu). Taký záver potom sprostredkovane platí aj pre použitie charty pri výkone tejto kategórie právne záväzných aktov Európskej únie. Ak totiž nie je priamo aplikovateľný implementovaný právne záväzný akt Európskej únie, nemôže byť priamo aplikovaná ani charta, ktorej použitie vo vzťahu k nemu je odvodené a jeho úpravu „len“ dopĺňajúce a výkladovo podporujúce. Z toho potom vo vzájomnej nadväznosti vyplýva, že v prípade zisteného (tvrdeného) nesúladu ide stále, teda aj v zmysle uplatnenia charty vo vzťahu k dotknutému aktu, ktorý je predmetom implementácie, o implementačný nedostatok (rovnako ako je už pri implementačnej normotvorbe obsahovým kritériom nielen úprava preberaného právne záväzného aktu Európskej únie, ale vždy aj samotná charta). Implementačný rozpor alebo deficit sa však nerieši prostredníctvom konania o súlade právnych predpisov pred ústavným súdom, ide o pôsobnosť súdneho dvora (čl. 258 a čl. 260 Zmluvy o fungovaní Európskej únie). Pre úplnosť je potrebné dodať, že predchádzajúci záver sa netýka možnosti a povinnosti eurokonformného výkladu (ak nejde o výklad *contra legem*), vrátane konania o predbežnej otázke pred súdnym dvorom na taký, teda výkladový účel – čl. 267 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.

11. Keďže priamo aplikovateľný právne záväzný akt Európskej únie, pri ktorého výkone by mala byť použitá charta, v podanom návrhu označený nie je a nie je označený ani v oponovanom uznesení, nie je dostatočne podložený záver oponovaného uznesenia o potrebe priameho presadzovania európskeho práva navrhovateľom. Znamená to, že vecným dôvodom odmietnutia návrhu v tejto jeho časti (nesúlad s čl. 49 ods. 3 charty) ako podaného zjavne neoprávnenou osobou mala byť navyše (okrem primárneho dôvodu finalizovaného v bode 8 *in fine* tohto stanoviska) nepoužiteľnosť rámcového rozhodnutia ako referenčnej normy v konaní o súlade právnych predpisov, čo platí aj v prípade, ak tvrdená nesprávna implementácia mala byť zapríčinená nesúladom vnútroštátnej zákonnej úpravy s podporne (vo vzťahu k rámcovému rozhodnutiu) použitou chartou.

12. Ak by však aj bol označiteľný priamo aplikovateľný právne záväzný akt Európskej únie, vo vzťahu ku ktorému by mala byť použitá charta a nesúlad s ňou by mal byť priamo presadzovaný všeobecným súdom, musel by sa ústavný súd vyrovnat' s niektorými relevantnými otázkami, ktoré spochybňujú odmietnutie návrhu na tomto základe. Predovšetkým platí, že charta, aj keď je súčasťou európskeho práva, je v súvislostiach tzv. Lisabonskej zmluvy zároveň aj medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 5, čl. 125 ods. 1 písm. a) až d) a podľa čl. 144 ods. 2 ústavy, je teda podľa kogentnej ústavnej úpravy referenčnou normou v konaní pred ústavným súdom. Z toho vyplýva, že v otázkach upravených takou zmluvou nie je možné riešiť nesúlad so zákonom, resp. prekonať prezumpciu súladu právnych predpisov konajúcim súdom priamo, ale len prostredníctvom konania o súlade právnych predpisov, teda v ústavne konformnom štandarde. Popísanú okolnosť by nemal ústavný súd „vybaviť“ len púhym odkazom na judikatúru súdneho dvora.

Tá totiž nereflektuje ústavný aspekt, v ktorého kontexte väčšina priamo aplikovateľných právne záväzných aktov Európskej únie (dominantne nariadenia) nemá charakter medzinárodnej zmluvy podľa skôr označených ustanovení ústavy, charta je však zmluvným nástrojom európskeho práva, ktorý takú právnu povahu má. Samotné nariadenie je teda automaticky priamo presaditeľné z dôvodu ústavou ustanovenej prednosti pred zákonom (čl. 7 ods. 2 druhá veta ústavy), avšak charta, aj keď je v súvislosti s priamo aplikovateľným právne záväzným aktom Európskej únie aj sama priamo aplikovateľná, je ústavou „presmerovaná“ na riešenie nesúlady zákona s ňou do konania o súlade právnych predpisov. Je teda ústavou aprobovanou medzinárodnou zmluvou s účinkami, že otázky ňou upravené majú v akejkoľvek vecnej súvislosti zákonnej úpravy zvýšenú relevanciu generujúcu koncentrovanú kontrolu ústavnosti a tak aj normatívne garantovanú aplikačnú jednotu.

13. Navyše, všeobecným súdom presadzované ustanovenie charty by muselo mať povahu, ktorá vecne umožňuje jeho priamu aplikáciu. To neplatí o ustanoveniach obsahujúcich zásady, kam obsahovo patrí aj čl. 49 ods. 3 charty o potrebe primeranosti prísnosti trestu trestnému činu, keď sa takých ustanovení aj podľa čl. 52 ods. 5 charty možno dovolávať pred súdom len na účely výkladu a preskúmavania zákonnosti legislatívnych a exekutívnych aktov. Konajúci súd teda môže na základe charty spochybníť neprimeranú prísnosť trestnej sadzby ustanovenej zákonom, na svoje odlišné rozhodnutie však musí vyvolať zmenu normatívneho podkladu na rozhodovanie, teda v posudzovanom prípade zmenu zákonnej úpravy dotknutej sadzby (čo vylučuje na tento účel priamu aplikáciu a také presadenie čl. 49 ods. 3 charty).

14. Na záver uvedený v predchádzajúcom bode nadväzuje vecne, ale aj so samostatnou ústavnou relevanciou okolnosť, že priame presadenie právne záväzného aktu Európskej únie je umožnené podľa čl. 7 ods. 2 druhej vety ústavy jeho prednosťou pred zákonom. To však neznamená prednosť pred samotnou ústavou, a to s významom najmä pre tie ustanovenia ústavy, ktoré sa aplikujú priamo alebo sú neopomenuteľné bez ohľadu na konkrétny obsah vykonávacej zákonnej a podzákonnej úpravy. V tejto súvislosti nemožno opomenúť čl. 49 ústavy, podľa ktorého len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie. Zákom sa tu má nepochybne na mysli zákon Národnej rady Slovenskej republiky ako jediného ústavodarného a zákonodarného orgánu Slovenskej republiky, a teda aj na tomto základe je potrebné dospieť k záveru definovanému v poslednej vete predchádzajúceho bodu.

C. Finálny paradox

15. V konečnom dôsledku, ak by malo platiť, že všeobecný súd (podľa záveru oponovaného uznesenia) presadí čl. 49 ods. 3 charty priamo a takým spôsobom sa dopracuje k uloženiu trestu mimo zákonnej trestnej sadzby (podľa kritérií primeranosti tvrdných v návrhu), návrh mal byť odmietnutý ako celok už a práve z tohto dôvodu, a to ako podaný zjavne neoprávnenou osobou. Rozhodnutie ústavného súdu o súlade/nesúlade právnych predpisov s ústavou sa totiž pri zohľadnení požiadavky prejudiciality, teda nevyhnutnej využiteľnosti pre odlišné rozhodnutie v konaní prerušenom navrhovateľom, javí ako nadbytočné. Ak bude vyslovený nesúlad právnych predpisov vo vzťahu k ústave, titul pre rozhodnutie odlišné od aktuálne účinného právneho stavu sa len zdvojí, a to bez obsahovo definovateľných kritérií pridanej hodnoty, resp. potrebnosti (ešte raz, pri téze o priamom presadení európskeho práva

konajúci súd nemusí vyvolať normatívnu zmenu zákonnej úpravy trestnej sadzby). Ak nesúladi právnych predpisov vo vzťahu k ústave vyslovený nebude, na potrebu priameho presadenia čl. 49 ods. 3 charty navrhovateľom, konštatovaného oponovaným uznesením, to nič nezmení. Všeobecný súd teda nemá na čo čakať a také vyčkávanie konanie nadbytočne predlžuje.

V Košiciach 27. júna 2023

Libor Duľa
sudca

Ladislav Dudíť
sudca

Miroslav Duriš
sudca

Jana Laššáková
sudkyňa